

Co-funded by
the European Union

AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences

Paperittomuus ja rikollisuus, ilmiön yhteiskunnalliset vaikutukset

Pernilla Sjölund

Sosionomi, YAMK

2024

Laurea

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Paperittomuuden määritelmät ja kehitys Suomessa	3
3 Tutkimustuloksia paperittomuuden kytköksistä rikollisuuteen.....	4
3.1 Paperittomat rikoksen tekijöinä	4
3.2 Paperittomat piilorikollisuuden uhreina	5
3.3 Paperittomien laillistamisen yhteiskunnalliset vaikutukset	5
4 Pohdintaa	6
Lähteet	7

1 Johdanto

Vuoteen 2015 ajoittunut Euroopan pakolaiskriisi nostatti sekä poliittista että kansalaisten keskuudessa keskustelua turvapaikkajärjestelmästä ja sen kestävyydestä. Suomessakin on siitä lähtien ollut havaittavissa yhteiskunnan kahtiajakoa kiihdyttänyt kehityskulku, jossa vastakkain on karkeasti kuvattuna oikeistokonservatiivinen väestö ja arvoliberaalinen vasemmisto. Vuonna 2015 Suomesta haki turvapaikkaa ennätyselliset 32 000 hakijaa, kun aiempina vuosina luku on ollut noin muutama tuhat per vuosi (Jauhiainen, 2017 s. 19). Suuresta tulijajoukosta vain osalle myönnettiin Suomesta turvapaikkaa. Yhteiskuntaamme syntyi tilanne, jossa suurempi määrä ihmisiä jäi maahamme ilman oleskelulupaa, eli enemmän tai vähemmän vailla kansalaisoikeuksia. Paperittomuudella saattaa olla oma vaikutuksensa rikollisuuteen yhteiskunnassa ja paperittomuutta saatetaan ensisijaisesti nähdä uhkana yhteiskunnan turvallisuudelle. Yhteiskunnan marginaalissa elävät saattavat sekä hairautua rikoksen polulle tai vaihtoestoisesti äärimmäisen haavoittuvassa tilassa eläessään, joutua rikoksen uhriksi itse. Tämä artikkeli pohjautuu muun muassa Yhdysvalloissa tehdyistä tutkimuksista aiheesta. Laiton maahanmuutto on ollut pitkään yhdysvaltalaisen politiikan kuuma peruna, jonka johdosta voidaan arvioida laittomaan maahanmuuttoon erittäin kielteisesti suhtautuvan republikaanipuolueen Donald Trumpin nousseen maansa presidentiksi vuonna 2016 ja mahdollisesti uusivan presidenttiytensä tänä vuonna. Myös Suomen poliittisessa kentässä on tapahtunut muutos vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen, jolloin niin ikään maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuden kriittisesti suhtautuva Perussuomalaiset nousi hallituspuolueeksi. Verrattuna edelliseen vasemmistolaisempaan hallitukseen, nykyisellä hallituksella on ohjelmassaan useita maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa tiukentavia pyrkimyksiä. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut pyritään poistamaan maasta määrätietoisemmin ja politiikkojen suusta on kuultu argumentteja, jossa asia perustellaan talouden kestävyvällä mutta myös sisäisellä turvallisuudella. Tässä artikkelissa pyrin avaamaan ja pohtimaan paperittomuuden mahdollisia vaikutuksia rikollisuuteen. Onko paperiton maahanmuuttaja potentiaalisempi rikollinen, rikoksen uhri vai molempia?

2 Paperittomuuden määritelmät ja kehitys Suomessa

Paperittomuudella tarkoitetaan henkilöä, joka asuu ja elää maassa ilman täyttä laillista oleskeluoikeutta ja sosiaaliturvaa, ja jonka oleskelua maassa kyseisen maan viranomaiset eivät hyväksy. Suomessa paperittomaksi voi päätyä esimerkiksi saamalla kielteisen turvapaikka- tai oleskelulupapäätöksen, vanhan viisumin tai oleskeluluvan umpeuduttua, laillisen oleskeluoikeuden menettämisen joko rikostuomion myötä, oleskeluluvan perusteen muuttumisen myötä (esimerkiksi avioero, jos lupa on avioliittoperusteinen), tai ulkomaalaislainsäädösten tiukennusten seurauksena. (Könönen s.368 ja Gadd s.133) Vielä reilu kaksikymmentä vuotta sitten Suomen tilanteesta raportoitiin niin (Lehti et al. s. 34), että Suomessa on hyvin vähän viranomaisilta piilossa eläviä paperittomia maahanmuuttajia. Syyksi nähtiin suurten maahanmuuttajayhteisöjen puute maassamme (venäläisiä, virolaisia,

somaleja ja kurdeja lukuun ottamatta). Laittomilla maahanmuuttajilla ei ollut maassa omaa kulttuuria ja kieltä, joilla he voisivat integroitua ja saada sopeutumis- ja toimeentuloapua. Näin ollen ainoa mahdollisuus oli tuolloin vielä kääntyä virnaomaisen puoleen, joka oli tietysti positiivinen asia. Könösen artikkelia (2018) lukiessa voidaan kuitenkin todeta Suomenkin tilanteen muuttuneen oleellisesti vuosien saatossa, josta yhtenä ilmentymänä on Säilöönottokeskukset, jotka on otettu käyttöön hallitsemaan epävirallista muuttoliikettä. Säilöönotto on turvatoimi, joka voidaan ottaa käyttöön, jos epäillään että paperiton henkilö aikoo paeta tai piileksiä viranomaisilta. Säilönotetut maahanmuuttajat ovat olleet paperittomina Suomessa tai on syytä epäillä heidän päätyvän paperittomiksi. (Könönen s. 367) Termiä "uuspaperittomat" käytetään henkilöistä, jotka viranomaiset tietävät oleskelevan maassa, mutta heitä ei voida laillisesti poistaa maasta, sillä maalla ei ole palautussopimusta hakijan kotimaan kanssa. Suomen kontekstissa kyseessä on lähinnä afganistanilaiset ja irakilaiset turvapaikanhakijat (Gadd s.133).

Usein ajatellaan, että suurin osa paperittomista ovat kielteisen turvapaikkapäätösten saaneita, jotka jäävät maahan laittomasti. Mediaa ja kansalaiskeskustelua seurattaessa voikin havaita, että kyseinen ryhmä on sellainen, johon sisäisen turvallisuuden ja rikollisuuden huoli liittyy. Tutkimus (Könönen s. 380) kuitenkin osoittaa, että Suomen kontekstissa tällaista paperittoman henkilön arkityyppiä ei voida määritellä. Tosiasiassa kuka tahansa ulkomaalainen voi päätyä Suomessa paperittomaksi, jos hän ei enää täytä maassa oleskelun kriteerejä. Esimerkiksi avioeron seurauksena paperittomaksi päätyneitä henkilöitä, kuten Yhdysvaltojen kansalaisia, ovat saattaneet jäädä maahan oleskeluluvan umpeutumisen jälkeen. Suomesta poistetaan rikosperusteisesti myös EU-maiden kansalaisia. (Könönen, s.378)

Paperittomuudesta keskustellessa on myös syytä huomioida, että ilmiön taustalla vallitsee vahvasti valtioiden rakenteet. Paperittomuutta ei voida nähdä ainoastaan yksittäisten henkilöiden henkilökohtaisten ratkaisujen seurauksena, sen sijaan valtioiden poliittiset tahtotilat ja päätökset sekä hallinnolliset käytännöt tuottavat tai vähentävät paperittomuutta. (Könönen s.381)

3 Tutkimustuloksia paperittomuuden kytköksistä rikollisuuteen

Tässä luvussa esittelen tutkimustuloksia, jotka heijastavat valoa paperittomuuden ja rikollisuuden kytköksistä.

3.1 Paperittomat rikoksen tekijöinä

Paperittomana maassa oleskelevalta puuttuu tavallisen kansalaisten käytössä oleva sosiaaliturva ja hän joutuu elämään yhteiskunnan marginaalissa. On helppo spekuloida ja arvioida, että henkilö tällaisessa asemassa on altis turvaamaan elantoaan rikollisin keinoin. Tätä artikkelia laatiessani tutustuin kahteen amerikkalaiseen tutkimukseen aiheesta, joiden molempien tulosten perusteella tämä ennako-oletamus ei pidä paikkaansa, päinvastoin. Kyseiset amerikkalaiset tutkimukset osoittivat sen sijaan, että paperittomien maahanmuuttajien rikollisuus on alhaisempi kuin laillisten siirtolaisten ja syntyperäisten kansalaisten rikollisuus. Toinen tutkimuksista väittää jopa, että paperittoman maahanmuuton kasvu on vähentänyt kokonaisrikollisuutta Yhdysvalloissa viimeisten vuosikymmenten aikana. Tulkinnan mukaan maahanmuuttajien yhtäkkinen katomainen Yhdysvalloista tulisi lisäämään suhteellista rikollisuutta amerikkalaisessa yhteiskunnassa.

Yhtenä selityksenä paperittomien vähäiselle rikollisuudelle on tarjottu sitä näkökulmaa, että monet laittomat maahanmuuttajat Yhdysvalloissa ovat hyvin motivoituneita rakentamaan itselleen elämän, joka perustuu työntekoon ja koulutuksen hankkimiseen ja että jo itse muuttopäätös edellyttää huomattavan paljon motivaatiota ja suunnittelua. Tämän tyyppisellä paperittomalla maahanmuuttajalla saattaa siis tämän tulkin mukaan olla sellaisia perustavanlaatuisia luonteenpiirteitä, jotka suojaavat häntä ajautumasta rikolliselle tielle. Karkotusuhalla on niin ikään rikollisuutta vähentävä vaikutus. (Light et al, s. 32345, Rumbaut s. 18 ja O'Brien et al. s.31)

3.2 Paperittomat piilorikollisuuden uhreina

Useat tutkimukset näyttävät, että paperittomien riski joutua rikoksen uhriksi on koholla ja että heihin kohdistuva rikollisuus ja hyväksikäyttö jää usein piiloon. Tähän liittyviä syitä löytyy useita, joista yksi näyttäisi olevan se, että tekijät voivat tiedostaa henkilön paperittomuuden ja luottavat siihen, että hän ei näin ollen ilmoita rikoksesta viranomaisille. Paperittomille työssäkäyville maksetaan usein palkka käteisellä, joka osaltaan lisää riskiä ryöstön uhriksi joutumiselle. Rikoksen tuotto yhdistettynä rikosoikeudellisen seuraamuksen epätodennäköisyyteen näyttäytyy tässä yhteydessä ilmiön selittäväksi tekijänä. (Bucher et al. s. 170 ja Comino et al.s.1232) Taloustieteilijöiden tekemä tutkimus Yhdysvalloissa osoittaaakin, että mikäli yhteiskunnassa on runsaasti paperittomia henkilöitä, sillä on negatiivisia vaikutuksia rikollisuuden näkökulmasta, mutta pääosin piilorikollisuuden lisääntymisenä. Paperittomat henkilöt eivät pysty suojaamaan omaisuuttaan tai fyysistä koskemattomuuttaan. Karkottamisen pelosta paperittomat maahanmuuttajat eivät ilmoita heihin kohdistuvista rikoksista poliisille, joka luo ns. valvomatonta tilaa häikäilemättömille rikollisille. Etninen tausta tai muut havaittavat ominaisuudet voivat viestiä paperittomuudesta ja rikolliset saattavat valita tekonsa ja kohteensa sen perusteella. (Comino et al. s.1215–1216)

3.3 Paperittomien laillistamisen yhteiskunnalliset vaikutukset

Uusien tutkimustuloksien myötä on saatu yhä enemmän todisteita maahanmuuttoon liittyvän armahduspolitiikan myönteisistä seurauksista. Tutkimustuloksien perusteella on näytetty toteen, että karkotusuhan vuoksi paperittomat maahanmuuttajat Yhdysvalloissa, verrattuna muihin kansalaisiin, eivät useinkaan ilmoita heihin kohdistuvista rikoksista poliisille. Näin ollen maahanmuuttajien laillistaminen todennäköisesti lisäisi rikosilmoitusten määrää yhteiskunnassa, toisin sanoen piilorikollisuus tulisi enenevässä määrin ilmi. Maaliskuussa 2004 Espanja myönsi 600 000 jo maassa oleville siirtolaisille työluvan, jolla oli vaikutuksia maan talouteen ja siirtolaisten asemaan työmarkkinoilla: jokainen uusi laillistettu maahanmuuttaja kasvatti maan verotuloja vähintään 4800 eurolla ja palkat nousivat sekä kouluttamattomilla, koulutetuilla että kotimaisilla työntekijöillä. Lisäksi maahanmuuttajien muuttoliike maan sisällä lisääntyi ja moni maahanmuuttaja muutti pois maahanmuuttotiheilta alueilta ja asettuivat asumaan muualle. (Comino et al.1232 ja Monràs et al. s.20 ja 22)

4 Pohdintaa

Tätä artikkelia kirjoittaessa tutustuin useaan tutkimukseen, joka heijastaa hieman valoa paperittomuuden ja rikollisuuden sekä yhteiskunnan turvallisuuden yhteyteen. Turvapaikkapolitiikassa vastakkain asettuvat perinteisesti humanitaarinen auttamisvelvoite ja turvallisuusnäkökulma, joten on tarkoituksenmukaista tarkastella aiheeseen liittyvää tutkimustietoa. Käytössäni olleiden tutkimusten perusteella, on yksiselitteisen valheellista julistaa paperittomuuden aiheuttavan yhteiskunnassa rikollisuuden lisääntymistä paperittomien toimesta. Käytössäni olleet yhdysvaltalaiset tutkimukset osoittavatkin, että ainoa rikollisuusmuoto, joka näyttäisi lisääntyvän yhteiskunnassa paperittomien henkilöiden lisääntymisen myötä saattaa olla paperittomiin kohdistuva piilorikollisuus.

Suomea ja Eurooppaa ajatellen nämä tutkimustulokset herättävät tietysti kysymyksen siitä, onko Yhdysvalloissa tehdyt tutkimukset sikäläisestä paperittomasta maahanmuutosta suoraan verrattavissa meidän olosuhteisiimme? Onko Eurooppaan ja Suomeen pyrkivillä siirtolaisilla samantyyppisiä eväitä, aikomuksia ja motivaatiota, jota näiden tutkimustulosten perusteella pääosin ohjaisivat Väli-Amerikasta saapuvia siirtolaisia? Vai onko sen sijaan syytä olettaa, niin kuin tänä päivänä kuulee esimerkiksi muun muassa hallituspuolueiden kansanedustajien puheenvuoroista, että Eurooppaan onkin pääsääntöisesti pyrkimässä nimenomaan päinvastaisilla aikeilla varustetut siirtolaiset. Tullaanko Suomeen työmahdollisuuksien ja sitä kautta paremman elämän toivon sijaan hyödyntämään hyvinvointivaltion sosiaaliturvajärjestelmää? Ja jos näin on, millaisia heijastuksia tällä on paperittomien maahanmuuttajien rikollisuusasteeseen? Entä millaisia vaikutuksia ns. laillistamispolitiikalla olisi näille tulijoille?

Eräs seikka, johon kiinnitin huomiota tutkimustuloksia läpikäydessäni liittyy ns. laillistamispolitiikan vaikutuksiin maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Espanjassa tehdyn tutkimuksen mukaan työluvan myöntäminen suurelle määrälle, jo töissä olleille maahanmuuttajille, sai aikaan sen, että maahanmuuttajat muuttivat pois maahanmuuttotiheiltä asumisalueilta ja asettuivat asumaan tasaisemmin ympäri maata. Äkkiseltään tällainen kehityskulku olisi suotavaa, varsinkin kun tiedämme Ruotsin esimerkistä, että maahanmuuttoon liittyvä rikollisuus nimenomaan painottuu tietyille eriytyville asuinalueille, joissa asuu paljon maahanmuuttajia.

Lähteet

Bucher, J. et al. 2010. Undocumented victims: An examination on crimes against undocumented male migrant workers.

Gadd, K. 2017. Paperittomat. Teoksessa Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turun yliopisto.

Jauhiainen, J. 2017. Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turun yliopisto. Könönen, J. 2018. Epävirallisen muuttoliikkeen moninaiset muodot Suomessa: Ulkomaalaisten säilöönnotto ikkunana paperittomuuteen.
<https://journal.fi/sosiologia/article/view/124370/74530>

Lehti, M. et al. 2002. Trafficking in human beings, illegal immigration and Finland. Heuni.

Light, M. et al. 2020. Comparing crime rates between undocumented immigrants, legal immigrants, and native-born US citizens in Texas.

O'Brien, B. et al. 2017. The politics of refuge: Sanctuary cities, crime and undocumented immigration.

Rumbaut, R. 2008. Undocumented immigration and rates of imprisonment: Popular myths and empirical realities.